

Šíření salafismu v Africe: mechanismy, strategie a nástroje zahraniční politiky Saúdské Arábie

DANIEL SVOBODA

University of West Bohemia, Pilsen, Czech Republic

E-MAIL

svobodad@kap.zcu.cz

ABSTRACT

The role and importance of religion in many countries' foreign policy seem to be rising again. Many scholars have shown that Saudi Arabia uses the spread of religion, specifically Salafi Islam, as a tool for its foreign policy and to strengthen its influence. Saudi Arabia is a crucial player in the MENA region and the entire Islamic world, and its regional and international importance is constantly increasing. The author considers understanding Saudi Arabia's activities and its foreign policy strategies, mechanisms, and tools in Africa as very important, as Africa is becoming an arena for new powers once again. The article aims to identify how Saudi Arabia penetrates African states and spreads Salafism. It focuses on analyzing Saudi foreign policy, emphasizing the role of religion and its export. The author analyzes Saudi Arabia's relations with five selected African states, where Salafism is spreading, in the period from 2015 to the present.

KEYWORDS

Saudi Arabia, Africa, Salafism, religion in foreign policy, religious diplomacy, foreign policy tools, foreign policy strategies, foreign relations

DOI

<https://doi.org/10.32422/mv-cjir.1798>

Zahra niční politika každého státu se řídí různými principy a kritérii a je ovlivňována různými faktory. Roli mohou hrát historické vazby, kulturní a jazyková příbuznost, ekonomické, vojenské či bezpečnostní zájmy nebo dokonce svazky, geografická poloha nebo společná, či naopak rozdílná ideologie. Partnerství mezi státy a dobré zahra ničněpolitické vztahy však může ovlivňovat i náboženství, ať už náboženská blízkost, nebo naopak výrazná náboženská odlišnost či konkurence. I když se v západním světě úloha náboženství v politice zdánlivě snižuje, v mnoha dalších částech světa představuje náboženství významnou hybnou sílu. Mnohé kroky, které podnikají vlády řady zemí, jsou více či méně řízeny náboženskými motivy.

Politika Saúdské Arábie, domácí i zahra niční, je podle mnohých odborníků (GOLD 2003; COMMINS 2006; AROSOAIE 2015; DARWICH 2016) významně ovlivňována oficiální náboženskou doktrínou, kterou je salafistická verze islámu, ve spojení s pouštním královstvím známá jako wahhábismus.¹ Mnozí autoři (GOLD 2003; HUSSAIN 2004; KEPEL 2006; PANDITH 2019) mají za to, že Saúdové šíří a posilují svůj mezinárodní vliv prostřednictvím šíření wahhábismu již řadu let. Činí tak i v případě afrických zemí, které jsou významným cílem saúdské zahra niční politiky od získání nezávislosti² v šedesátých letech (LEV TZION – POUWELS 1999; ØSTEBØ 2008; LOIMEIER 2013; SKINNER 2013). Tehdy započaly kulturní výměny a trend, kdy mohli (především) mladí Afričané studovat islám v Saúdské Arábii, nebo byli saúdstí islámští učenci posíláni do Afriky, aby šířili wahhábistický směr islámu (IHLE 2008; ØSTEBØ 2014; KOBO 2015; MADORE 2016).

Tento text vychází ze zjištění badatelů, že Saúdská Arábie (nejenom) v Africe šíří salafismus, a cílem výzkumu je analýza saúdské zahra niční politiky, konkrétně nástrojů a strategií, za účelem zjištění, jakými způsoby dochází k pronikání do vybraných afrických zemí na pozadí šíření salafismu. Záměrem tedy není prokázání či vyvrácení samotného saúdského šíření salafismu, ale odhalení a identifikování mechanismů, jež vysvětlují šíření salafismu a náboženské angažmá Saúdské Arábie ve vybraných afrických zemích. Ty jsou zvoleny podle regionálního klíče – vybrán je jeden zástupce z každého z pěti afrických regionů – Demokratická republika Kongo (MCGREGOR 2007; SCORGIE-PORTER 2015), Egypt (EL-SHERIF 2015; LACROIX 2016), Etiopie (ERLICH 2006; ØSTEBØ 2008; ØSTEBØ 2014), Mosambik (BONATE 2018; DEMBELE 2020; MUTASA – MUCHEMWA 2021) a Nigérie (THURSTON 2011; THURSTON 2016) –, kde autoři prokázali výrazné šíření salafismu. Zkoumané období je od roku 2015 do současnosti, jelikož došlo k významné změně ve vedení saúdského království, což má zásadní vliv na domácí i zahra niční politiku země (DEMME LHUBER 2019).

Vzhledem k dynamicky se vyvíjejícím záležitostem v oblasti MENA,³ které rapidně nabraly spád po teroristických útocích z 11. září, považuje autor toto téma za velice důležité a aktuální, mající výrazný vliv na řadu regionálních i mezinárodních otázek – Saúdská Arábie je klíčovým aktérem v oblasti MENA i v celém arabském a islámském světě a expanduje i mimo něj. Její význam navíc neustále roste. Pochopení saúdských aktivit v Africe považuje autor za klíčové, jelikož se Afrika stává kolbištěm nových mocností. Po evropských koloniálních mocnostech a studenoválečném soupeření Spojených států a Sovětského svazu se dnes nejčastěji skloňují Čína a Indie, rozhodně by se ale nemělo zapomínat a upozadovat islámské mocnosti jako Saúdská Arábie, Írán a Turecko, jež v Africe soupeří o rozsah svého vlivu.

Šíření salafismu neprovádí Saúdové přímo, ale na pozadí mnoha jiných aktivit a prostřednictvím řady různých nástrojů i aktérů. Zmapování těchto mechanismů a strategií saúdské zahraniční politiky je podstatné pro rozkrytí pronikání saúdského vlivu do vybraných afrických zemí. Šíření saúdského vlivu a šíření salafismu jde často ruku v ruce, na čemž se shoduje řada autorů. Šíření saúdského vlivu v ostatních oblastech tak může mít vliv na šíření salafismu v zemi. Každá mocnost vyvážá spolu se svým vlivem také svou kulturu a hodnoty, proto nemůže být pochyb o tom, že Saúdové šíří svůj vliv spolu, nebo dokonce prostřednictvím šíření své oficiální náboženské doktríny. Některé saúdské aktivity v Africe dokonce mohou být přímo podmíněny šířením salafismu v tamních zemích. Řada již zmiňovaných autorů prokázala, že saúdské aktivity bývají propojené s šířením salafismu mezi tamní muslimskou komunitou, ať už se jedná o majoritu, nebo minoritu. Kulturně-náboženské, vzdělávací, rozvojové a charitativní projekty bývají nejčastějším nástrojem, skrze který probíhá radikalizace afrických muslimů (GOLD 2003; JOHNSTON 2003; KEPEL 2006; PARTRICK 2016; RIEGER 2016; WILSON 2017; FEUER 2019; MOULINE 2020).

Článek je rozdělen na tři hlavní části – po úvodu následuje první část zaměřující se na přehled dosavadní literatury o úloze náboženství v zahraniční politice. Druhá část se věnuje metodologickému rámci. Třetí, analytická část, se skládá z představení africké zahraniční politiky Saúdské Arábie s důrazem na roli náboženství a z pěti případových studií afrických států, které se zabývají jejich vztahy se Saúdskou Arábií. Vybrán je vždy jeden signifikantní příklad z každého regionu podle rozdělení Africké

unie (AFRICAN UNION 2021). Každá případová studie obsahuje analýzu saúdské angažovanosti – nejprve šíření salafismu v dané zemi, a následně zmapování vzájemných vztahů za účelem odhalení mechanismů a strategií pro tamější šíření salafismu. Závěr každé případové studie obsahuje shrnutí zjištěných poznatků o vybraných saúdsko-afrických vztazích a jejich vyhodnocení. V samotném závěru textu je provedena reflexe a interpretace identifikovaných mechanismů a jejich zasazení do hlubšího kontextu saúdské zahraniční politiky a šíření náboženství jako jednoho z jejich nástrojů.

ROSTOUCÍ VLIV NÁBOŽENSTVÍ A NÁBOŽENSKÉ DIPLOMACIE V ZAHRANIČNÍ POLITICE

Tento text je zaměřen na analýzu saúdské zahraniční politiky, konkrétně na roli náboženství v zahraniční politice. Jelikož náboženství hraje v domácí i zahraniční politice Saúdské Arábie významnou roli (WARNER – WALKER 2011), může být také důležitým či přímo určujícím kritériem pro vztahy s africkými státy a pro míru angažovanosti v nich. Autoři zmínění v úvodu, ale i další badatelé (BOUBEKEUR – ROY 2012; CHOKSY – CHOKSY 2015; MANDAVILLE – HAMID 2018) – a nepopírají to ani sami Saúdové – prokázali, že pouštní monarchie prostřednictvím své zahraniční politiky šíří salafismus.

O vlivu náboženství na zahraniční politiku se mezi badateli začalo opětovně čile hovořit po teroristických útocích z 11. září 2001. Podle některých autorů představuje vliv náboženství na zahraniční politiku jednu z velkých, a zároveň nejméně pochopených bezpečnostních výzev 21. století (WARNER – WALKER 2011: 113). V některých analýzách mezinárodních vztahů se hrálo náboženství podstatnou roli a bylo významným faktorem (HUNTINGTON 1993; MEAD 2006; MEARSHEIMER – WALT 2006; SHAFFER 2006; HAYNES 2008; HURD 2008). Jiné studie se zabývaly názory stoupenců různých náboženství na mezinárodní politiku a zkoumaly, zdali mohou hrát rozdílná náboženství odlišné role (JELEN 1994; RUSSETT – ONEAL – COX 2000; HENDERSON – TUCKER 2001; CHIOZZA 2002; ROEDER 2003; ZUNES 2005; FURIA – LUCAS 2006; GRIM – FINKE 2007; BARKER – HURWITZ – NELSON 2008). Oba soubory studií ovšem neřeší podstatný problém, a sice, zdali má náboženství nějaký výraznější vliv na zahraniční politiku, a pokud ano, jak tyto mechanismy fungují (WARNER – WALKER 2011: 114). Klíčovou publikací zabývající se vztahem náboženství a zahraniční politiky z mnoha různých úhlů je „veledílo“ *Religion and Foreign Affairs: Essential Readings* (2012), editované Dennisem Hooverem a Douglasem Johnstonem, které obsahuje jednotlivé

studie řady odborníků zabývajících se touto problematikou, a sjednocuje je v jednom obsáhlém svazku. Podle editorů v posledních letech již ze strany vědců i politiků dochází k reflexi úlohy náboženství v zahraniční politice.

Úlohou náboženství v zahraniční politice konkrétních států se zabývali např. Inboden (2008), Haynes (2008) nebo Carty (2011), kteří zkoumali roli náboženství v zahraniční politice Spojených států (evangelikální křesťanství), Indie (hinduismus), Íránu (šíitský islám) či Turecka (sunnitský islám). Podle některých autorů (LINCOLN 2003; WARNER – WALKER 2011: 114–115) je podstatné, jak chápeme, definujeme a operacionalizujeme samo náboženství – jako něco spirituálního, kulturního, či jako zdroj hodnot a postojů? Vědci zabývající se úlohou náboženství v zahraniční politice na náboženství nejčastěji nahlížejí jako na soubor přesvědčení a teologie, jeden z atributů kultury a zdroj hodnot (HUNTINGTON 1993; NORRIS – INGLEHART 2004; PHILPOTT 2007).

Úlohu náboženství v zahraniční politice lze zkoumat také optikou teorií mezinárodních vztahů. Stephen Krasner uvádí (1993: 21), že v rámci realismu na náboženství nezáleží, protože státy budou bojovat o své přežití bez ohledu na jejich kulturní či náboženský původ. Jiní experti naopak tvrdí, že některé vlivy pomáhají státům přežít, ochránit se či zvýšit jejich sílu – jedním z takovýchto vlivů jsou hodnoty, např. náboženské. Předpokládají, že státy se společnými kulturními hodnotami, jako je náboženství, budou méně válčit se sobě podobnými státy (KANT 1939; DOYLE 1986; RUSSETT 1993). To je i základní myšlenkou známého díla Samuela Huntingtona (1993), podle něž náboženství vystupuje jako definující vlastnost kulturního konceptu; kultura je součástí většího konstruktů „civilizace“; bezpečnostní hrozby mohou být ovlivňovány kulturními rozdíly, zahrnujícími i ty náboženské. Náboženství determinuje státní kulturu a identitu a určuje mezinárodní spojence a nepřátele. Společná kultura a náboženství mohou vést k rétorice *my proti nim*, která může mít na svědomí dva následky. Hypotéza říká, že společné náboženství a společné normy mohou vést buď k mírové a kooperační zahraniční politice mezi kulturně-nábožensky blízkými zeměmi, nebo naopak k agresí vůči státům kulturně-nábožensky odlišným (WARNER – WALKER 2011: 119–120).

Konstruktivisté vidí jako klíčovou esenci identitu, odvozenou od kultury, a podle nich můžeme předpokládat, že pokud je náboženství vepsané do národní identity, a tudíž určuje a formuje její instituce, bude mít

vliv na zahraniční politiku států (WENDT 1992; FINNEMORE 1996). Podle liberálů jde o šíření *idejí*. Ty jsou šířeny v rámci institucí, a to nějakými specifickými zájmovými skupinami. Náboženství představuje soubor (teologických) idejí, proto podle nich úloha náboženství v zahraniční politice představuje roli idejí v rámci institucí (GOLDSTEIN – KEOHANE 1993; YEE 1996; LEGRO 2005).

Saúdská Arábie usiluje o hegemonii v muslimském světě, a proto podporuje šíření a vývoz vlastní náboženské doktríny a kulturně-náboženských hodnot do okolních zemí. Náboženství v tomto případě slouží jako nástroj mocenské politiky vhodný k šíření saúdského vlivu. Společné náboženské vazby mohou Saúdům sloužit k ospravedlnění jejich akcí ve spřízněných nebo znesvářených státech. V oficiálně islámském státě, řízeném právem šaría a náboženskou doktrínou, lze navíc tvrdit, že náboženství je součástí národní identity a formuje instituce, jež mají vliv na domácí i zahraniční politiku země.

Někteří badatelé ve spojení s náboženskými iniciativami majícími vliv na zahraniční politiku používají termín *náboženská diplomacie*,⁴ kterou označují jako *track two*, tedy diplomacii praktikovanou nestátními aktéry, představiteli NGOs, náboženskými lídry a soukromými osobami, jejichž hlavním hnacím motorem v politice a diplomacii je víra (COX – PHILPOTT 2003: 31–32; JOHNSTON 2003; TROY 2008; KEISWETTER – CHANE 2013; SEIB 2013; FAHY 2018; BLAKEMORE 2019). Propagace islámských hodnot prostřednictvím kulturní diplomacie je využívána mnohými muslimskými vládami jako náboženská *soft power* v jejich zahraniční politice – usilují o využití náboženské symboliky a autority pro své geopolitické cíle. Chtějí u lidí změnit jejich náboženské normy, hodnoty a představy z jednoho souboru myšlení na jiný – v saúdském případě je patrná snaha obrátit muslimské obyvatelstvo na salafistickou verzi islámu (v rámci sblížení) či jej radikalizovat (obrátit proti stávajícímu režimu) (MANDAVILLE – HAMID 2018: 2). Saúdové se snaží politikou panislamismu a odkazováním na solidaritu *ummy*⁵ získávat spojence (nebo vazaly) mezi muslimskými státy i diasporami napříč islámským světem. Proto bývají saúdské kulturně-náboženské organizace často zaměřené na charitativní a rozvojové programy (GALLAROTTI – AL-FILALI 2012).

METODOLOGICKÝ RÁMEC

Tento článek zkoumá strategie a mechanismy saúdského pronikání do vybraných afrických států. Zkoumané časové období je od začátku roku 2015 do současnosti, což odpovídá výměně na královském trůnu – 23. ledna 2015 vystřídal zesnulého krále Abdullaha jeho bratr Salman a ve stejný den byl dnes již korunnní princ Mohammed bin Salman (MbS) jmenován ministrem obrany, čímž započal svou kariéru ve vysoké politice. V první polovině roku 2016 navíc představil *Saúdskou vizi 2030*, rozvojový plán, který má pomoci zredukovat saúdskou závislost na těžbě ropy, diverzifikovat ekonomiku a rozvinout různá odvětví veřejného sektoru jako infrastrukturu, zdravotnictví, vzdělávání či turismus (GOVERNMENT OF SAUDI ARABIA 2016). V souvislosti s nástupem mladého prince, který bývá označován za faktického vládce země (MANDAVILLE – HAMID 2018: 8; HEIBACH 2020: 72), se často hovoří o liberalizaci saúdské společnosti, domácí politiky a o změnách v zahraniční politice (průlomové jsou např. změny ve vzájemných vztazích s Izraelem).

Výzkum je koncipován jako sada pěti případových studií. Výběr zemí reflektuje již prokázanou evidenci výrazného saúdského šíření salafismu v těchto státech, vycházející z dostupných zdrojů – dokumentů, odborných textů, mediálních zpráv, komentářů a analýz. O šíření salafismu v dané zemi svědčí výrazné zapojení do financování náboženského života v zemi a jeho ovlivňování prostřednictvím nejenom finančních, ale také lidských (imámové) a materiálních (hmotných) zdrojů (literatura). Šíření salafismu bylo ve vybraných zemích prokázáno saúdským financováním činnosti stávajících mešit, madrás, náboženských škol a vzdělávacích institucí a financováním výstavby nových; vysíláním saúdských salafistických duchovních do afrických zemí, a naopak možností studia (např. prostřednictvím stipendijních programů) Afričanů v Saúdské Arábii; distribucí salafistické náboženské literatury; přítomností pobočky nebo aktivitou některé z kvazistátních neziskových organizací napojených na saúdskou vládu (MWL, WAMY nebo IIRO⁶); a přítomností salafistické politické strany napojené na Saúdy.

Autor připouští, že výběr může působit lehce arbitrárně a intuitivně a závisí na jeho posouzení rozsahu šíření salafismu v konkrétních zemích. Svou roli hrají dostupnost, četnost a relevance zjištěných dat. V rámci každé

případové studie je provedena hloubková analýza vzájemných saúdsko-afričských vztahů. Nejprve je nastíněno, jak dochází k šíření salafismu v dané zemi (což zároveň reflektuje ideologicko-náboženské nástroje), a následně jsou zmapovány vzájemné vztahy s cílem odhalit, jakými způsoby dochází k pronikání do těchto zemí a šíření saúdského vlivu na pozadí šíření salafismu – jaké zde Saúdové volí strategie, mechanismy a nástroje. Pro vyhodnocení zjištěných dat je zapotřebí operacionalizovat a typologizovat zahraničněpolitické nástroje, se kterými autor pracuje. Nástroje (nebo prostředky) zahraniční politiky vycházejí z cílů zahraniční politiky, a zatímco cíle bývají stabilní a příliš často se nemění, nástroje jsou proměnlivé a používají se flexibilně k dosažení cílů. Nástroje se dělí na 1) diplomatické, 2) vojenské, 3) ekonomické a 4) ideové (DRULÁKOVÁ – DRULÁK 2007: 33–39).

Pro účely tohoto textu je nastíněna vlastní typologie nástrojů, která je revizí a doplněním výše uvedené typologie. Rozlišuje nástroje 1) politicko-diplomatické, 2) ekonomické, 3) bezpečnostní, 4) kulturní a ideologicko-náboženské, 5) rozvojové a 6) geografické. Politickými nástroji autor rozumí saúdské aktivity, které mají vliv na domácí a/nebo zahraniční politiku daných států – různé smlouvy, zahraniční partnerství, přítomnost spřízněných politicky aktivních osob či stran, návštěvy státních představitelů apod., diplomatickými nástroji se myslí vzájemné diplomatické styky, přítomnost saúdských zastupitelských úřadů v afrických státech a naopak, nebo výrazné diplomatické angažování Saúdu v otázkách týkajících se vybraných afrických zemí. Za ekonomické nástroje autor považuje všechny finanční toky a obchodní výměny mezi Saúdy a africkými zeměmi vyjma těch, které považuje za nástroje rozvojové, přímo směřující na rozvojovou pomoc a sociální či charitativní programy. Bezpečnostní nástroje se týkají všech oblastí obrany a bezpečnosti, a to vnitřní i vnější. Kulturní nástroje označují společné kulturní programy a aktivity, které směřují ke kooperaci v oblastech vzdělávání, umění či sportu, a ideologicko-náboženskými nástroji se myslí aktivity spojené se společnou politickou ideologií či náboženskou doktrínou a hodnotami, v tomto případě salafismem. Geografické nástroje slouží jako kontrolní proměnná a zaměřují se na geografickou blízkost či vzdálenost dané země od Saúdské Arábie. Uvedené indikátory jsou vyhodnocovány na základě intenzity a úrovně daných saúdsko-afričských vztahů. Intenzita vztahů poukazuje na jejich rozsah, četnost a častost, zatímco úroveň odráží jejich hloubku – jinými slovy, pro vyhodnocení je třeba vzít v úvahu kvalitu i kvantitu vztahů. Posouzení intenzity a hloubky

vztahů následuje na konci každé případové studie. Reflexe a interpretace vyhodnocení saúdsko-afričských vztahů na základě jejich intenzity a úrovně je provedena v závěru textu.

NÁBOŽENSTVÍ V AFRICKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE SAÚDSKÉ ARÁBIE

Klíčovou změnu pro zahraniční politiku Saúdské Arábie znamenal ropný boom. Prostřednictvím *petrodolarů*, tedy příjmů z těžby ropy, si mohli Saúdové dovolit financovat náboženské aktivity v zahraničí (CREED – MENKHAUS 1986; KEPPEL 2006). Podle některých odhadů utratili Saúdové celosvětově od roku 1982 do současnosti okolo 100 mld. USD jen na šíření wahhábismu ve světě, a to včetně nemuslimských zemí. Peníze nejčastěji směřují na výstavbu a činnost mešit, náboženských center a madrás a na distribuci náboženské literatury (PANDITH 2019). Podle jiných odhadů je číslo více než dvakrát vyšší a počítá s tím, že Saúdové utráceli v posledních desetiletích 6–7 mld. USD ročně za *náboženskou diplomacii*, což prý zhruba stejně odpovídá množství peněz, které utratili za nákup zahraničních zbraní (CONESA 2016). Podobných odhadů existuje spousta a byť se celkové částky mnohdy výrazně liší, vždy se jedná o desítky, ne-li stovky mld. USD (WILSON 2017; FEUER 2019). Ač ve většině případů existuje oprávněné podezření, že peníze na výstavbu mešit či islámských center pocházejí ze Saúdské Arábie, prokázat to není vůbec snadné, jelikož systém financování využívá velké množství bankovních účtů a převodů mezi soukromníky (kteří bývají nějakým způsobem napojeni přímo na saúdskou vládu nebo jí řízené kvazivládní organizace typu MWL). Petrodolary slouží i k jiným účelům než k financování náboženských záležitostí – Saúdové je také využívají ke kupování přízně jiných států na mezinárodní politické a diplomatické scéně. Tato *rijálová diplomacie* umožňuje Saúdům získat diplomatickou podporu k dosahování strategických cílů a zájmů či obecně k získávání nových spojenců (MASON 2014; DUROVRAJ 2018).

Motivace Saúdské Arábie pro export náboženství se v průběhu času měnily. Zpočátku šlo o reakci na sekulární panarabský nacionalismus a socialismus egyptského prezidenta Gamála Násira. Později šlo o kombinaci řady faktorů. Saúdská královská rodina a wahhábistické elity jednak považovaly šíření islámu za svatou povinnost, související s výsadní rolí Saúdské Arábie jakožto ochránce dvou svatých měst islámu, Mekky a Mediny.

Tvrdili, že se hlavní saúdská síla neskrývá v ropném bohatství, ale v náboženství. Kvóty pro vykonání posvátné poutě *hadždž* mají v saúdské zahraniční politice podstatný vliv (AUGÉ 2020: 4). Dále, v rámci studenoválečného spojení se Spojenými státy šlo o podporu islámu jako protiváhy vůči sovětskému vlivu (např. v Afghánistánu), a samozřejmě nelze opomenout podstatný zlom – islámskou revoluci v Íránu v roce 1979 a počátek geopolitického a „geonáboženského“ soupeření o vliv v muslimském světě mezi těmito regionálními mocnostmi. Saúdové se navíc obávají vlivu Íránu na vlastní významnou šíitskou komunitu, jejíž příslušníci jsou vnímáni jako občané druhé kategorie a zároveň pátá kolona Íránu (MANDAVILLE – HAMID 2018: 8–9). Soupeření s Íránem zůstává jednou z priorit v saúdské zahraniční politice dodnes a probíhá v několika dimenzích – náboženské/sektářské (sunnité vs. šíité), národnostní/etnolingvistické (Arabové vs. Peršané) a ideologické (proamerikanismus vs. antiamerikanismus) (BAHI 2018: 26).

Saúdská Arábie měla původně ambice být lídrem veškerého muslimského obyvatelstva (DARWICH 2016: 477). První trhliny těmto plánům přinesla islámská revoluce v Íránu, kdy ajatolláhové začali prosazovat vlastní politické cíle. V reakci na proměny v Íránu se Saúdové začali orientovat pouze na sunnitský směr islámu (DARWICH 2016: 477–480). Soupeření Saúdské Arábie s Íránem stále častěji nabývá vojenského charakteru, což dokazuje zapojení do řady konfliktů na Středním východě v posledních letech. Tento posun k častějšímu využití síly namísto diplomacie analytici označují jako *Salmanovu doktrínu* (NURUZZAMAN 2019: 41). Série revolucí z let 2010–2011, známá jako arabské jaro, spjatá s islamistickou organizací *Muslimské bratrstvo*⁷ a jejími odnožemi a spojenci v mnoha zemích oblasti MENA, ovšem znamenala pro Saúdy další přehodnocení priorit v rámci muslimského světa. Vize *Muslimského bratrstva*, byť se jedná o sunnity, se neslučovaly s vizemi salafistické/wahhábistické Saúdské Arábie⁸ (DARWICH 2016: 480–483). V roce 2014 dokonce Saúdové po vzoru Egypta označili *Muslimské bratrstvo* za teroristickou organizaci a ohrožení pro stabilitu země. Počátky navazování diplomatických vztahů mezi Saúdskou Arábií a nezávislými africkými státy započaly ve druhé polovině šedesátých let. Od samého začátku se Afrika stala terčem náboženského proselytismu Saúdů, kteří vynaložili obrovské částky na vybudování náboženské infrastruktury či školení afrických učenců v saúdském království (HEIBACH 2020: 71). Saúdská Arábie byla jednou z prvních zemí, které v sedmdesátých letech přijaly egyptskou

iniciativu arabsko-afriické spolupráce a také podporovaly islamistické skupiny v boji proti komunismu (BAHI 2018: 33; TODMAN 2018: 3).

Kvůli soupeření s Íránem o vliv v Africe začali v posledních letech Saúdové masivně investovat nejenom do náboženských a ekonomických projektů, ale také do bezpečnostních a vojenských operací – Saúdové se snaží být v čele boje proti globálnímu terorismu, což dokazuje vytvoření Islámské vojenské protiteroristické koalice (IMCTC), které inicioval MbS v prosinci 2015. Koalice čítá 41 afrických a asijských muslimských zemí – Írán a jeho spojenci členy samozřejmě nejsou (BAHI 2018: 33; TODMAN 2018: 4). Afrika se tak stala kolbištěm pro mocenské soupeření Saúdské Arábie a Íránu (FEIERSTEIN – GREATHEAD 2017). Dalším významným sektorem, kam směřují saúdské investice v Africe, je zemědělství. Saúdové investovali značné prostředky do nákupu půdy pro zemědělskou výrobu v Africkém rohu, kde je nutná dodávka potravin a potravinová bezpečnost. Pro tyto účely byla v roce 2008 zřízena Saúdská iniciativa pro zemědělské investice v zahraničí (SIAIA) (COOK 2016; BAHI 2018: 34; HEIBACH 2020: 71). Od svého založení v roce 1975 do současnosti přispěl Saúdský rozvojový fond (SFD) na různé projekty v Africe 7 mld. USD, což činí 52 % z celkově vynaložených prostředků. Další objem peněz pro Afriku míří prostřednictvím Islámské rozvojové banky (IsDB), sídlící v Saúdské Arábii, nebo přes různé charity (Nadace krále Faisala – KFF) či soukromé donory (AUGÉ 2020: 2–5).

SAÚDSKÉ VZTAHY S VYBRANÝMI AFRICKÝMI STÁTY

Tato část obsahuje analýzu vztahů Saúdské Arábie s pěti vybranými africkými státy. Pořadí analyzovaných států je určeno abecedně.

Demokratická republika kongo (DRK)

V druhé největší africké zemi, v Demokratické republice Kongo, operuje od druhé poloviny devadesátých let skupina Allied Democratic Forces (ADF), která představuje výrazné bezpečnostní riziko pro celý region střední Afriky (THE DEFENSE POST 2021). Skupinu založil v roce 1995 prominentní ugandský salafista Jamil Mukulu, který toho času působil na východě DRK a spojil dohromady mnoho odlišných militantních skupin. Cílem bylo svržnutí ugandského režimu a jeho nahrazení islámským státem. Mukuluův případ víceméně kopíruje tradiční scénář – ač tedy rodilý

křesťan, konvertoval k islámu a díky stipendiu od saúdských kleriků studoval v Saúdské Arábii, kde se radikalizoval a do Afriky se vrátil jako odaný salafista (SCORGIE-PORTER 2015; CONGO RESEARCH GROUP 2018; NSOBYA 2018; BEEVOR 2019; NANTULYA 2019). Materiální podpora pro ADF navíc směřovala jak přímo z řady muslimských států včetně Saúdské Arábie, tak nepřímo skrze různé charitativní muslimské organizace, mj. přes saúdskou IIRO, napojenou na MWL (MCGREGOR 2007; SCORGIE-PORTER 2015).

Politicko-diplomatické vztahy mezi oběma zeměmi prozatím příliš rozvinuté nejsou, DRK je totiž jedinou ze zkoumaných zemí, kde Saúdové nemají diplomatické zastoupení a není tomu ani naopak. Zvýšení úrovně a intenzity politicko-diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi má zajistit podepsání obecné dohody o spolupráci v únoru 2021 v hlavním městě Kinshase, zahrnující celou řadu oblastí – obchod, investice, vzdělávání, kulturu, umění, sport, cestovní ruch či média (ARAB NEWS 2021). Ekonomické vztahy jsou důležitým nástrojem, jelikož Saúdská Arábie představuje pro DRK významné exportní odbytiště, jedná se o třetího největšího importéra, naprostou většinu (99,8 %) konžského exportu do Saúdské Arábie tvoří rafinovaná měď (OEC 2019). Rozvojové vztahy detekovány jsou, jedná se ovšem o dva menší (z hlediska poměru k ostatním projektům v jiných zemích) rozvojové projekty, které v DRK financoval SFD (SFD 2019).

V případě DRK bylo odhaleno velmi málo nástrojů pro šíření salafismu. Mezi oběma zeměmi doposud neexistují téměř žádné politicko-diplomatické vztahy, což se může změnit po podepsání bilaterální dohody, představující pomyslnou první vlašťovku. Země není geograficky blízká, ani v ní nežije významnější muslimská menšina, reprezentující motivaci kulturní. Slabý nábožensko-ideologický nástroj může představovat podpora milici ADF, jež ale i přes operování v DRK cílí spíše na sousední Ugandu, kde je muslimská menšina významnější a s níž mají Saúdové rozvinutější vztahy. Saúdská pomoc v boji proti ADF se zatím nedá potvrdit a ani jiné bezpečnostní vztahy mezi oběma zeměmi neexistují. Prostřednictvím SFD směřovaly do DRK dva (relativně) menší rozvojové projekty a jediným výrazným nástrojem je ekonomika, protože Saúdská Arábie představuje klíčového konžského importéra.

Egypt

Jako tradiční centrum islamismu je Egypt terčem šíření salafismu, a to jak ideologicky, tak materiálně. Šíření salafismu v Egyptě probíhalo zejména díky činnosti velkého množství salafistických televizních stanic, které měly na Egyptany větší vliv než lokální mešity a organizace, a také díky aktivitě salafistických charit poskytujících milionům Egyptanů sociální služby jako stravu, zdravotní péči či základní vzdělání. Tyto aktivity byly financovány ze zahraničí, nejčastěji ze Saúdské Arábie. Ta také zdarma distribuovala salafistickou literaturu a poskytovala ideologická školení pro učence (NATO STRATCOM COE 2018). V Egyptě navíc došlo k politizaci salafistického hnutí, což představuje významný politický nástroj – po revoluci známé jako arabské jaro se uskutečnily svobodné volby, kde po vítězné Straně svobody a spravedlnosti (FJP), politické odnoži Muslimského bratrstva, skončila druhá strana al-Nour, politické křídlo organizace Salafi Da'wa⁹ – obojí financované Saúdy (EL-SHERIF 2015). Salafistická strana al-Nour nicméně nikdy nepodporovala islamistickou stranu FJP tehdejšího prezidenta Mohameda Morsiho, a to kvůli rozepřím mezi Saúdy a Muslimským bratrstvem (SHALATA 2016). Dokonce se proti Morsimu postavila během armádního puče vedeného generálem Abdelem Fattahem el-Sisim, kterého od té doby z pragmatických důvodů strana al-Nour podporuje, stejně jako její saúdský donátor (LACROIX 2016). I přes výrazné ztráty je dnes strana al-Nour jedinou náboženskou stranou zastoupenou v egyptském parlamentu, a to i díky podpoře prezidenta Sisiho a odmítání Muslimského bratrstva (STEUER 2017).

Salafistické země Perského zálivu jako Saúdská Arábie a Spojené arabské emiráty (SAE) patří mezi pět nejvýznamnějších investorů v Egyptě, což představuje nástroje ekonomické. V Saúdské Arábii žijí miliony Egyptanů jako hostující pracovníci, jejichž remitence jsou zásadní pro egyptskou ekonomiku – znamenají roční přínos až 25 mld. USD (BUTTER 2020: 1) a Saúdská Arábie patří mezi nejvýznamnější egyptské dovozce i vývozce (OEC 2019). Saúdové zde využívají i rozvojové nástroje – Egypt patří mezi největší příjemce saúdské rozvojové pomoci. V roce 2019 podepsal SFD dohodu na 7 mil. USD na rozvojové projekty v Egyptě, zaměřené především na oblasti obnovitelné energie, zemědělství a chov hospodářských zvířat (ARAB NEWS 2019; SAUDI GAZETTE 2019). Egypt je suverénně největším příjemcem financí z SFD – od svého vzniku poskytl SFD Egyptu

přes 8,5 mld. saúdských rijálů ^(SFD 2019). Přímé zahraniční investice výrazně vzrostly za Sisiho éry ^(BUTTER 2020: 11).

Z (geo)politického hlediska platí dlouhotrvající spojení mezi oběma zeměmi, které bylo nakrátko narušeno za vlády prezidenta Morsiho. S vládou prezidenta Sisiho ale Saúdové opět udržují víceméně korektní diplomatické vztahy. Za zmínku stojí událost z roku 2017, kdy egyptská vláda uzavřela se Saúdy dohodu o námořní hranici, obsahující předání dvou neobydlených ostrovů nacházejících se v Rudém moři mezi Sinajským a Arabským poloostrovem, Tiranu a Sanfiru, Saúdské Arábii, výměnou za ekonomickou pomoc a investice ve výši až 25 mld. USD ^(BRAND – STACHER 2016; BUTTER 2020: 15). Tento incident rozpoutal vlnu nevole mezi egyptskou veřejností, ale získal podporu strany al-Nour. Oba státy se také shodují na významu námořní svobody v Perském zálivu, úžině Bab-el-Mandeb a Rudém moři. V minulém roce to bylo jedním z hlavních témat schůzek ministrů zahraničí obou zemí v Rijádu i Káhiře v rámci společné komise. Mimo to jednali o dalším posílení vzájemných vztahů, o regionálních, rozvojových, obchodních, bezpečnostních či environmentálních tématech, i o vývoji boje s pandemií covid-19 ^(ARAB WEEKLY 2020).

Obě země úzce spolupracují v rovině bezpečnostní a vojenské. Egypt patří mezi zakládající členy IMCTC, a kromě společného boje proti terorismu se angažuje také v Saúdy vedené intervenci proti Íránem podporovaným Hútiům v Jemenu. Spojenství mezi Egyptem a Saúdy vystihuje termín „strategické partnerství“. Partnerství je pro Egypt výhodné zejména z ekonomických důvodů, Saúdové zase využívají vojenskou sílu Egypta. Pod povrchem strategického partnerství se ovšem skrývá řada drobných, zejména politických antagonismů ^(AFTANDILIAN 2021). Egypt spolu se Saúdy a SAE vystupuje proti Muslimskému bratrstvu, což se odráží v zahraniční a bezpečnostní politice – např. v Libyi všechny tři země podporují Libyjskou národní armádu (LNA) pod vedením samozvaného polního maršála Khalify Haftara v Tobruku (podporovanou Ruskem), zatímco Turecko s Katarom podporují Vládu národní jednoty (GNA) vedenou premiérem Fayezem al-Sarrajem se sídlem v Tripolisu, podporovanou OSN a Západem ^(BUTTER 2020: 17–18). Egypt se přidal na stranu států Zálivu i v případě bojkotu Kataru během diplomatické krize, zejména kvůli katarské podpoře Muslimského bratrstva a přijímání jeho prominentních členů ^(AFTANDILIAN 2021).

Egypt ale zároveň nesdílí saúdské obavy z Íránu jakožto největší hrozby – kvůli tomu, že s Íránem nesousedí, i proto, že nedisponuje výraznou šíitskou menšinou jako Saúdská Arábie (ve Východní provincii). Pro Egypt představuje největší hrozbu Turecko a jeho politika nakloněná Muslimskému bratrstvu. Saúdské obavy z Íránu a jeho podpory šíitských frakcí v regionu navíc nezřídka vedou k pragmatické podpoře sunnitských extremistických skupin napojených na Muslimské bratrstvo (např. v Sýrii či Jemenu), což vyvolává nesouhlas a obavy Egypta (AFTANDILIAN 2017).

V egyptském případě lze s jistotou identifikovat nástroje politicko-diplomatické. Z hlediska mezinárodní politiky patří obě země k blízkým spojencům a úzce spolupracují v řadě oblastí. Po krátkém intermezzu nejistoty za vlády prezidenta Morsiho se vztahy obou zemí opět upevnily s nástupem sekulární vlády generála Sisiho. Jistý vliv má Saúdská Arábie také na domácí politiku, jelikož představuje zázemí pro egyptskou salafistickou stranu al-Nour, která díky podpoře prezidenta Sisiho nečelí represím. Identifikovány byly také ekonomické a rozvojové nástroje, jelikož Egypt patří k nejvýznamnějším saúdským obchodním partnerům a příjemcům saúdské rozvojové pomoci. Výměnou za to Saúdské těží z vojenské síly Egypta, což odhaluje nástroje bezpečnostní. Šíření salafismu prostřednictvím salafistické literatury, televizních stanic či charitativních organizací a společný boj proti Muslimskému bratrstvu poukazují také na nástroje kulturní a nábožensko-ideologické. Vše doplňuje geografická blízkost.

Etiopie

V Etiopii došlo k výraznému šíření salafismu po porážce marxistického režimu Dergu v roce 1991. Od té doby se uvolnily možnosti pro rozvoj etnické a náboženské identity, které se multietnická vládnoucí strana EPRDF¹⁰ zavázala ochraňovat. Salafismus se začal v Etiopii šířit se zrušením zákazu *hadždž*, dovozu náboženské literatury a výstavby nových mešit (ERLICH 2006; ØSTEBØ 2008; ØSTEBØ 2014). Islám je v multietnické a tradičně křesťanské Etiopii spojen především s etnikem Oromů, kteří si dlouhodobě stěžují na marginalizaci a diskriminaci ze strany federální vlády. Protesty a střety s vládou z posledních let jsou zapříčiněny sílící náboženskou radikalizací Oromů, kteří často studují v Saúdské Arábii nebo jsou na tamní salafisty napojeni. Saúdské patří k nejdůležitějším ekonomickým partnerům Etiopie (OEC 2019) a se zahraničními investicemi dochází i k šíření salafismu, zejména

mezi Oromy – právě do regionu Oromia směřují obrovské saúdské investice (MEESTER – VAN DEN BERG – VERHOEVEN 2018). Ke střetům dochází také se súfisty (mystickými islámskými řády), kteří mají v Africe hlubokou tradici. Oromští salafisté jsou dnes zastoupeni různými organizacemi finančně podporovanými Saúdy¹¹ a mají vazby na salafisty v sousedním Somálsku. Salafismus má úspěch především mezi mladými Oromy, pro které se jedná o jednu z mála alternativ, jak se dostat k vyššímu vzdělání, důvody proto mívají zároveň socioekonomický charakter (ERLICH 2006; ØSTEBØ 2008; ØSTEBØ 2014).

Oblast Afrického rohu má pro Saúdy obrovský strategický význam, a proto se diplomatickými nástroji zapojili do zprostředkovávání mírových dohod mezi Etiopií a Eritreou (THE ECONOMIST 2019). Tyto dvě země uzavřely v červenci 2018 mírovou dohodu, která ukončila dvacet let trvající vzájemný konflikt. Etiopský premiér Abiy Ahmed za to byl dokonce oceněn Nobelovou cenou míru. Druhá mírová dohoda byla podepsána Abiyem a eritrejským prezidentem Isaiasem Afwerkim v září téhož roku v saúdské Džiddě za přítomnosti saúdského krále Salmana, korunního prince MbS a tajemníka OSN Antónia Guterrese. Tehdejší saúdský ministr zahraničí Adel al-Jubeir uvedl, že tato dohoda přispěje k posílení bezpečnosti a stability v celém regionu (ADDIS STANDARD 2018; AL DEFAYYA 2018; REUTERS 2018). Bezpečnostní rovina hraje v saúdsko-etioopských vztazích obzvláště významnou roli. Saúďové uzavřeli dohodu o vybudování vojenské základny v sousedním Džibutsku, řadu vojenských dohod ale uzavřeli také s Etiopií, jejíž armáda je považována za nejsilnější v celé Africe. Obdobné dohody uzavřel také jejich blízký spojenec, SAE, čímž se Saúďům podařilo rozšířit svůj bezpečnostní pás v bezprostředním okolí, což je podstatné zejména kvůli regionálním soupeřením, především s Íránem, ale také s Tureckem a Kátarem (DUROVRAY 2018; NORBROOK 2018; BENAÏM 2019; THE ECONOMIST 2019).

Pro hospodářské a obchodní vztahy mezi oběma zeměmi byl dlouho důležitý Mohammed Al Amoudí, saúdsko-etioopský byznysmen a miliardář, svého času druhý nejbohatší saúdský občan a nejbohatší Etiopan.¹² Vyjma státního sektoru se jednalo o největšího zaměstnavatele v Etiopii. V listopadu 2017 byl nicméně Al Amoudi spolu s dalšími téměř čtyřmi stovkami prominentních Saúďů včetně jiných byznysmenů, ministrů i členů královské rodiny zatčen a odsouzen za korupci v rámci protikorupčních čistek. V čele antikorupční komise stál korunní princ MbS (AKKAD 2017; AL JAZEERA CENTER FOR STUDIES 2017). Magnát byl nakonec po čtrnácti měsících v lednu 2019

propuštěn na svobodu, nejspíš díky intervenci premiéra Abiye během návštěvy Saúdské Arábie v květnu 2018, načež došlo k propuštění tisícovky dalších etiopských vězňů držených v Saúdské Arábii (ARABIAN BUSINESS 2018; AFRICA NEWS 2019; ETHIOPIA OBSERVER 2019). Saúdové v Etiopii investují ve velkém zejména do oblasti zemědělství. Nejenom Saúdská Arábie, ale také SAE a další země Perského zálivu mohutně investují do států Afrického rohu a nejbližšího okolí – mezi lety 2000 a 2017 jen do Etiopie a sousedního Súdánu směřovalo 13 mld. USD (THE ECONOMIST 2019). Již zmiňovaný SIAIA je pro Saúdy důležitý také z hlediska domácí spotřeby – vzhledem k neschopnosti produkovat potřebné množství potravin pro domácí trh a strategickému oslabení vyplývajícimu ze závislosti na vzdálených dodavatelích skoupili Saúdové zemědělské pozemky pro vlastní produkci po celém světě, mj. v blízké Etiopii (COOK 2016; BAHI 2018: 34).

Diplomatické vztahy existující mezi oběma státy od konce čtyřicátých let, kdy Saúdská Arábie jako jedna z prvních arabských zemí otevřela v Etiopii svou ambasádu, jsou na vysoké úrovni, o čemž často hovoří diplomaté i politici obou států, a prohlubují se častými návštěvami státníků (ENA 2019). Vyzdvihují společné zájmy ohledně regionální bezpečnosti a stability a také četné saúdské investice, rozvojové programy a vzájemný obchod (DERSO 2019). Podobně jako v případě Egypta, také statisíce Etiopanů pracují v Saúdské Arábii, nicméně obrovské množství jich v zemi žije i pracuje ilegálně. Saúdové proti ilegálním imigrantům razantně zakročují a podle lidskoprávních organizací je jednání saúdských úřadů velice brutální. Mezi lety 2017 a 2020 mělo být ze Saúdské Arábie deportováno až 300 tisíc etiopských imigrantů a deportace neustaly ani po vypuknutí pandemie covid-19 (KIRUGA 2020; MESERET 2020). Vzhledem k výrazným saúdským investicím a půjčkám, kterým se těší vláda premiéra Abiye (REUTERS 2019), jsou ovšem oficiální etiopské intervence proti deportacím vlastních občanů ze Saúdské Arábie minimální.

Etiopie patří mezi nejvýznamnější saúdské zahraniční partnery a spojence. Obě země udržují nadstandardní politicko-diplomatické i bezpečnostní vztahy, přičemž zejména bezpečnostní úroveň je pro Saúdy klíčová. V diplomatické rovině se Saúdové významně angažovali při mírových jednáních Etiopie se sousední Eritreou. Ekonomické nástroje hrají podstatnou roli, a to zejména v oblasti zemědělství, a strategický význam a geografická blízkost představují velmi důležité aspekty pro saúdskou

angažovanost v Etiopii. Charitativní činnost a podpora místních salafistických organizací ztělesňují nástroje kulturní a ideologicko-náboženské a nechybí ani řada rozvojových projektů.

Mosambik

V převážně křesťanském Mosambiku tvoří muslimové zhruba pětinu populace a žijí zejména na severu země při hranicích s Tanzánií. Salafismus se začal více objevovat v šedesátých letech, kdy se do Mosambiku začali vracet islámští učenci studující islám v Saúdské Arábii. Podobně jako jinde v Africe, také v Mosambiku se nově importovaný salafismus dostal do střetu se súfismem (BONATE 2010; BONATE 2018). V posledních desetiletích navíc v Mosambiku dochází k výraznému šíření salafismu podporovanému zeměmi Perského zálivu, především Saúdy. Ti financují mešity, madrásy, vzdělávací instituce, humanitární a sociální programy a možnost studia v zahraničí pro mladé muslimy, kde se radikalizují (DEMBELE 2020: 9–10; HOLT 2020). V posledních letech pak sever Mosambiku, obzvláště provincii Cabo Delgado, sužuje salafistická džihádistická organizace Ansar al-Sunna, jejíž lídři mají podle mosambických autorit vazby na Saúdy a další země, kde studovali, (vojensky) trénovali, nebo jim zde byla poskytnuta salafistická literatura (BUKARTI – MUNASINGHE 2020; MUTASA – MUCHEMWA 2021: 7). V roce 1981 vznikla Islámská rada Mosambiku CISLAMO,¹³ která má blízko k mosambické vládě, zároveň se však jedná o salafistickou organizaci a spekuluje se i o vazbách na státy Perského zálivu (BARNETT 2020; CASOLA – IOCCHI 2020; MORIER-GENOUD 2020).

Navázání vzájemných politicko-diplomatických vztahů se datuje teprve do roku 1996, výrazné prohloubení ovšem nastalo s nástupem prezidenta Filipe Nyusiho z vládnoucí strany FRELIMO v roce 2014 (znovuzvolen 2019). Před jeho nástupem do úřadu se mosambická diplomacie vyjádřila, že hodlá posílit vztahy se Saúdskou Arábií v mnoha oblastech, ať už se jedná o turismus, obchod, investice, kulturu či zemědělství. Mosambik prý také se Saúdy sdílí pohled na řadu mezinárodních otázek, např. týkajících se Palestiny (ARAB NEWS 2014). V roce 2016 zástupci obou vlád podepsali v Rijádu obecnou dohodu o spolupráci, která má být výrazným krokem vpřed ve vzájemných vztazích (CLUB OF MOZAMBIQUE 2016). V Mosambiku se viditelně angažuje MWL, která v roce 2019 poskytla pomoc více než 13 tisícům obyvatel zasažených povodněmi, jednalo se především o potravinové

balíčky a zemědělské vybavení, již dříve pak v nejchudších oblastech pomáhala se zprostředkováváním zdravotní péče (ARAB NEWS 2018; MWL 2020). Také v Mosambiku bylo realizováno několik rozvojových projektů za peníze SFD (SFD 2019).

I přes převažující podezření z financování Ansar al-Sunna skupinami ze Saúdské Arábie poskytlo saúdské království provincii Cabo Delgado finanční pomoc pro boj s nimi (AFRICA INTELLIGENCE 2020) a slíbilo Mosambiku pomoc s vnitřně vysídlenými osobami, kterých je kvůli ozbrojenému násilí v Cabo Delgado již půl milionu (CLUB OF MOZAMBIQUE 2020). Na severu země se nachází řeka Rovuma, tvořící hranici s Tanzánií, a v jejím povodí a u mosambického pobřeží se nachází obrovská naleziště zemního plynu, poprvé objevená v roce 2010 – podle odhadů se jedná o 5,3 bln. metrů krychlových, tedy o jedno z největších nových nalezišť zemního plynu na světě. Saúdové, kteří z důvodu energetické diverzifikace ve velkém dováží zejména zkapalněný zemní plyn (LNG), by podle některých scénářů (SHABANEH – SCHENCKERY 2020) měli do budoucna dovážet LNG kromě Egypta právě z Mosambiku a Tanzanie, a to kvůli jejich relativní blízkosti, jelikož geopolitické napětí mezi Saúdy a dvěma zeměmi s největšími zásobami zemního plynu na světě – Íránem a Katarom – importu zemního plynu příliš nenahrává. Proto se očekávají mohutné saúdské investice do oblasti těžby zemního plynu a následný dovoz LNG z Mosambiku. Koncem března 2021 došlo k napadení, obsazení a vyplenění města Palma v provincii Cabo Delgado džihádisty z Ansar al-Sunna. Město, které je centrem velkého plynárenského projektu francouzského energetického koncernu Total, jenž se zatím v těžbě offshorového zemního plynu na mosambickém pobřeží angažuje nejvíc (AL JAZEERA 2021). Bezpečnostní problémy v oblasti způsobené aktivitami džihádistů jsou pro těžbu zemního plynu v oblasti velkou překážkou. Kvůli ochraně strategických a energetických zájmů se proto očekává stále častější saúdské zapojení do snah o stabilitu a bezpečnost regionu (AFRICA INTELLIGENCE 2020).

Především s nástupem Nyusiho vlády se jedná o spojence Saúdské Arábie v regionu jižní Afriky spolupracujícího v řadě oblastí. Mosambik těží ze saúdské bezpečnostní, humanitární a charitativní pomoci, navíc došlo i k realizaci několika rozvojových projektů. Nyusiho vláda také slibuje Saúdům podporu v některých mezinárodních otázkách. Jako klíčové nástroje se ovšem jeví relativní geografická blízkost a s ní spojená těžba zemního plynu z nově objeveného obrovského naleziště a následný vývoz

LNG do Saúdské Arábie, která jej potřebuje kvůli diverzifikaci energetiky a snížení závislosti na ropě. Podpoře se těší také největší mosambická muslimská organizace CISLAMO, napojená na mosambickou vládu, čímž může vznikat přesah do domácích záležitostí země, a která reprezentuje ideologicko-náboženské nástroje.

Nigérie

Hlavní postavou pro šíření salafismu v Nigérii byl kazatel Abubakar Gumi, díky kterému vznikla v roce 1978 společnost Izala, první nigerijská salafistická organizace s masovým členstvím. Gumi těžil z úzkých vazeb na Saúdy, později byl reprezentantem v MWL za severní Nigérii, vyučoval na Islámské univerzitě v Medině a pro své aktivity a pro společnost Izala získával od svých saúdských donátorů finanční podporu¹⁴ (THURSTON 2011). Další významný nigerijský salafista, Ja'afar Adam, byl také spjatý se společností Izala, studoval na univerzitě v Medině a mešita v nigerijském městě Kano, kde kázal, byla postavena za peníze londýnské muslimské charity s vazbami na Saúdy (THURSTON 2016).

Vzájemné ekonomické vztahy upevňuje spolupráce v oblasti energetiky, obě země jsou členy OPEC, jejímž předsedou je dokonce od roku 2016 Nigerijec Mohammed Barkindo. Stabilita ropných trhů je pro Saúdy i Nigérii prioritou a obě země jsou ohledně této záležitosti v častém kontaktu (ARAB NEWS 2020). Naposledy řešili toto téma přímo korunní princ MbS s nigerijským prezidentem Muhammadem Buharim během telefonického rozhovoru v červnu 2020. Protože OPEC usiluje o snížení produkce ropy s cílem posílit globální trhy, spolu se svými partnery se zavázali omezit těžbu ropy o 9,7 mil. barelů denně – tedy zhruba o 10 % celosvětové dodávky – k vyrovnání ztrát poptávky způsobených koronavirovou krizí. Nigérie se v posledních letech odchylovala od svých závazků vůči OPEC, jelikož potřebovala podpořit ekonomiku. Země ovšem tvrdila, že některé stupně těžby jsou spíše *light oil*, známý jako kondenzát, nikoli surová ropa, a nepodléhají tedy cílům OPEC (SMITH – SABAH 2020). Prostřednictvím mezinárodních organizací vedených Saúdy (nebo ve kterých mají značný vliv) – a jedná se i o energetický sektor –, je vytvářen nátlak na nigerijské představitele v pro ně důležitých otázkách. K podpoře investic a posílení ekonomických vztahů má dopomoci Nigerijsko-saúdská rada, na jejímž založení se v roce 2019 v Rijádu domluvili prezident Buhari s korunním princem MbS, a to

na pozadí konference Future Investment Initiative, každoročně pořádané saúdským Veřejným investičním fondem (PREMIUM TIMES 2019).

Saúdská Arábie byla jednou z prvních zemí, se kterou nezávislá Nigérie navázala diplomatické styky. Kromě diplomatických návštěv jsou časté telefonáty mezi čelnými představiteli obou zemí, ve kterých řeší rozvoj bilaterálních vztahů v různých oblastech. Naposledy v listopadu roku 2020 spolu hovořili přímo saúdský král Salman a nigerijský prezident Buhari (SAUDI GAZETTE 2020). Vřelost vzájemných vztahů dokazují každoroční společné oslavy Národního dne Království Saúdské Arábie, které probíhají v nigerijském hlavním městě Abuji. Při oslavě 89. výročí v roce 2019 diplomaté a politici z obou zemí hovořili o excelentních vztazích založených na přátelství a vzájemných zájmech. Nigérie ocenila vzrůstající sociální a ekonomické styky v mnoha odvětvích jako obchod, investice, zemědělství, vzdělávání, ale také v náboženských otázkách. Promluvil rovněž guvernér nigerijského státu Kano, Abdullahi Umar Ganduje, který vyzdvihl spolupráci se Saúdy na kontroverzním systému islámského vzdělávání *Almajiri* (SOBOWALE 2019). Zřejmý je i význam posvátné pouti *hadždž*, kterou mají v Nigérii na starosti oddělení ministerstva zahraničí i samostatné instituce, a jedná se o důležitý nástroj pro vzájemné diplomatické, ekonomické a ideologicko-náboženské vztahy (IMAM – BAMALLI – TIJJANI 2017).

Významné vztahy lze zpozorovat také na úrovni bezpečnostní a vojenské. I Nigérie patří k zakládajícím členům IMCTC, a to i přes pochyby a kritiku, jež přicházela ze strany nigerijských křesťanů, kterých v zemi žije téměř stejně jako muslimů (USMAN-JANGUZA 2016). Spojenectví se Saúdy leckdy přesahuje i do vnitřních záležitostí Nigérie. Příkladem je společný nátlak Saúdské Arábie, Spojených států a Izraele na zamítnutí propuštění nigerijského šíitského vůdce Sheikha Ibrahima Zakzakyho, lídra šíitské organizace Islamic Movement of Nigeria, který byl uvězněn v roce 2018 (FATEMIZADEH 2019; IQNA 2019; RAJAB 2019; THOMAS-JOHNSON 2019).

Nigérie představuje pro Saúdskou Arábii významného mezinárodního partnera, a to v řadě mezinárodních organizací i z hlediska ekonomiky (zejména energetiky) a bezpečnosti. Kromě zahraniční politiky Saúdové ovlivňují také domácí záležitosti, např. vměšováním se do případu Ibrahima Zakzakyho. Časté a na vysoké úrovni jsou i diplomatické styky. Podpora společnosti Izala poukazuje na nástroje nábožensko-ideologické a společné

oslavy národních dnů a zavádění vzdělávacího systému Almajiri na nástroje kulturní. Identifikovány nebyly pouze nástroje rozvojové, jelikož nebyly zjištěny žádné rozvojové projekty, a geografické, jelikož se Nigérie nachází v západní Africe.

TABULKA 1: VYUŽÍVÁNÍ POLITICKÝCH NÁSTROJŮ V SAÚDSKO-AFRICKÝCH VZTAZÍCH
(NA ZÁKLADĚ ANALÝZ PROVEDENÝCH V PŘÍPADOVÝCH STUDIÍCH)

stát/nástroje	DRK	Egypt	Etiopie	Mosambik	Nigérie
politicko-diplomatické	ano/ne	ano	ano	ano	ano
ekonomické	ano	ano	ano	ano	ano
bezpečnostní	ne	ano	ano	ano	ano
kulturní a ideologicko-náboženské	ano/ne	ano	ano	ano	ano
rozvojové	ano/ne	ano	ano	ano/ne	ne
geografické	ne	ano	ano	ano/ne	ne

Zdroj: autor na základě případových studií.

ZÁVĚR

Řada výzkumů ^(GOLD 2003; COMMINS 2006; DARWICH 2016; HELFONT 2019) prokázala saúdské šíření salafismu v různých částech světa, přičemž každý region má svá specifika. Tato analýza zkoumala mechanismy saúdského pronikání do vybraných afrických zemí na pozadí šíření salafismu. Shodnost či odlišnost saúdských zahraničněpolitických strategií a nástrojů závisí na unikátnosti každého zkoumaného případu. Analýza potvrdila teze řady autorů ^(HOOVER – JOHNSTON 2012), že náboženství hraje v zahraniční politice některých států významnou roli. U všech zkoumaných zemí s výjimkou DRK se prokázaly politicko-diplomatické vztahy, v případech Egypta, Etiopie a Nigérie ^(DERSO 2019; SOBOWALE 2019; BUTTER 2020) se jedná o velmi rozvinuté vztahy a v případě Mosambiku jsou na vzestupu ^(CLUB OF MOZAMBIQUE 2016). U DRK bude záležet na budoucím vývoji, jelikož základy pro rozvoj politicko-diplomatických vztahů byly položeny teprve v roce 2021 ^(ARAB NEWS 2021). Výrazné ekonomické vztahy byly shledány všude, v případech Mosambiku a Nigérie se jedná zejména o energetický sektor, výrazné saúdské investice výměnou za vojenskou spolupráci směřují do Egypta a Etiopie. Právě s nimi mají Saúdské nejvýznamnější bezpečnostní vztahy,

ty jsou ale rozvinuté také s Mosambikem a Nigérií, zejména v boji proti terorismu. Absentují pouze u DRK. Kulturní a ideologicko-náboženské vztahy, které představují asi nejsilnější nástroje pro přímé šíření salafismu, byly shledány vesměs všude, i když v DRK se zatím jedná o podporu džihádistické milice ADF, nikoliv tamní muslimské komunity. Rozvojové projekty nebyly zjištěny pouze v Nigérii a v DRK a v Mosambiku se jedná v celkovém poměru o spíše marginální projekty. Kontrolní geografická proměnná ukazuje blízkost Egypta, Etiopie a částečně i Mosambiku, zatímco DRK a Nigérie jsou vzdálené.

Zatímco řada evropských států se snaží zamezovat zahraničnímu financování mešit a činnosti zahraničních salafistických kazatelů s vazbami na Saúdy, africké země takový odpor nevytvářejí. Salafistické organizace jsou většinou vnímány jako do značné míry charitativní organizace pomáhající sociálně slabým a šířící náboženskou „osvětu“. Umírnění salafisté nacházejí poměrně vřelé přijetí u sunnitských komunit, vyjma konkurence napojené na Muslimské bratrstvo. Radikalizace spojená se salafismem ale (nejenom) v Africe představuje značný problém. Salafističtí džihádisté terorizují obyvatelstvo a útočí na křesťany, v rámci *takfirismu* ale také na muslmy, které obviňují z apostáze a považují je za odpadlíky od pravé islámské víry – těmi jsou pro ně zejména súfisté, kteří mají v Africe obrovskou tradici, šiíté, a v neposlední řadě všichni muslimové, kteří nesdílí jejich striktní interpretaci Koránu a sunny – tedy i umírnění salafisté (ZENN – PIERI 2017).

Výsledky analýzy podporují tezi, že se Saúdská Arábie angažuje ve většinově a smíšeně muslimských zemích nebo v zemích s významnou muslimskou menšinou, zatímco ve většinově křesťanském DRK se (prozatím) téměř neangažují. Tam, kde se angažují, roste díky jejich podpoře salafismu skupina místních salafistických kleriků, politiků i radikálů, kteří mají výrazný vliv na dění v domovských i okolních státech – a tím zároveň roste vliv Saúdů. Vytváří se vrstva politiků či politicky aktivních duchovních, kteří jsou loajálnější Saúdské Arábii – někteří z přesvědčení, jiní z pragmatických důvodů (příp. kombinace obojího). Roste také počet běžných lidí nakloněných salafismu, kteří ve svých zemích představují novou významnou společenskou vrstvu – s tím je spojený i výrazný nárůst radikalizace této části společnosti, což má za následek teroristické aktivity salafistických džihádistických hnutí. Přístupy a reakce jednotlivých

vlád a tamních společností na nárůst salafismu se liší země od země, ale lze identifikovat shodné znaky. Z analýzy vyplývá, že nejčastějším a neúspěšnějším nástrojem pro šíření vlivu jsou kulturní a ideologicko-náboženské nástroje, zejména činnost různých náboženských a kulturních spolků či charitativních a sociálních organizací – s těmito nástroji bývají propojené nástroje politicko-diplomatické, ekonomické, bezpečnostní a rozvojové. Propojenost těchto nástrojů nejlépe charakterizuje šíření saúdského vlivu prostřednictvím šíření salafismu (JOHNSTON 2003; PARTRICK 2016; FEUER 2019; MOULINE 2020). Geografická vzdálenost přitom nepředstavuje nutně překážku, jak dokládá třeba Nigérie. Případové studie ukazují, jakými způsoby Saúdové pronikají do afrických států – v případě Egypta, Etiopie a Nigérie se jedná o výrazné užívání politicko-diplomatických, bezpečnostních a ekonomických, a kromě Nigérie i rozvojových nástrojů. V Mosambiku jsou všechny tyto nástroje také patrné, jen se ještě nejedná o natolik rozvinuté vztahy jako v případech předchozích zemí, byť i zde jsou výrazně na vzestupu díky rostoucí muslimské komunitě. Zdali je na počátku obdobné spolupráce také DRK, ukáže čas – pokud by následovalo mosambický případ i bez výrazné nebo rostoucí muslimské menšiny, jednalo by se o výjimečný případ, který by narušoval tezi o angažmá Saúdské Arábie výhradně v zemích s majoritou či výraznou menšinou muslimů.

POZNÁMKY

- 1 Byť si je autor vědom jistých rozdílů mezi salafismem a wahhábismem, pro účely tohoto textu nejsou relevantní. Pojem wahhábismus prakticky označuje saúdskou variantu salafismu. Odkazuje k náboženskému vůdci a islámskému učenci Muhammadu ibn Abd al-Wahhabovi, který v 18. století uzavřel spojení s Muhammadem bin Saudem, zakladatelem saúdské královské dynastie a prvního saúdského státu. Saúdstí wahhábisté v zahraničí podporují různá salafistická hnutí, více či méně blízká Saúdské Arábii (DeLong-Bas 2004). Většina salafistů se hlásí k nenásilným proudům, označovaným jako *puristé* či *kvietisté*, menšinu tvoří *salafističtí džihádisté*, kteří jsou ovšem pro své násilnosti samozřejmě nejviditelnější.
- 2 Myšleno od získání nezávislosti afrických zemí, nikoliv Saúdské Arábie, která se stala nezávislým státem v roce 1932.
- 3 Middle East and North Africa.
- 4 *Religious diplomacy* či *faith-based diplomacy*.
- 5 Celomuslimská komunita.
- 6 Muslim World League (MWL) je nezisková organizace, od svého založení ale sponzorovaná saúdskou vládou. Jejím cílem je „šířit pravé poselství“ islámu, věnuje se též charitě a sídlí v Mekce. World Assembly of Muslim Youth (WAMY) sídlí v Rijádu a klade si za cíl edukaci mladých muslimů a „uchování identity muslimské mládeže a pomoc

- s překonáním problémů, kterým čelí v moderní společnosti“. International Islamic Relief Organization (IIRO) je dceřiná charitativní organizace založená MWL, sídlící v Džiddě (Ende – Steinbach 2010).
- 7 Muslímské bratrstvo je sunnitská islamistická organizace založená egypťským islámským učencem Hassanem al-Banna v roce 1928. Původně egypťská organizace má dnes transnacionální charakter a má odnože, spřízněné organizace nebo politické strany v řadě (zejména muslimských) zemí.
- 8 Salafismus není jednotný směr islámské víry a byt spousta členů Muslímského bratrstva patří mezi salafisty, nejedná se o wahábisticky orientované jedince nakloněné Saúdské Arábii.
- 9 Ad-Da'wa As-Salafiya, anglicky Salafist Call, hlavní salafistická organizace v Egyptě.
- 10 V roce 2019 se pod vedením premiéra Abiye Ahmeda transformovala ve Stranu prosperity (PB).
- 11 Například Ethiopian Muslim Youth Association (EMYA).
- 12 Mohammed Al Amoudi má saúdské i etiopské občanství.
- 13 Conselho Islâmico de Mocambique.
- 14 Saúdská finanční podpora pomáhala nigerijským salafistům zejména s vedením kampaní proti zdejším súfistickým bratrstvům (Kane 2003).

ZDROJE

- A Addis Standard (2018): Full text of the Ethio-Eritrea agreement signed in Jeddah, 18. 9. 2018, <<https://addisstandard.com/full-text-of-the-ethio-eritrea-agreement-signed-in-jeddah/>>.
- Africa Intelligence (2020): Cabo Delgado governor Tauabo gets Saudi help to battle jihadists, 2. 12. 2020, <https://www.africaintelligence.com/eastern-and-southern-africa_diplomacy/2020/12/02/cabo-delgado-governor-tauabo-gets-saudi-help-to-battle-jihadists,109624896-ar1>.
- Africa News (2019): Ethiopia helps secure release of tycoon held in Saudi since 2017, 28. 1. 2019, <<https://www.africanews.com/2019/01/28/ethiopia-helps-secure-release-of-tycoon-held-in-saudi-since-2017/>>.
- African Union (2021): Member States (nedatováno), <https://au.int/en/member_states/countryprofiles2>.
- Aftandilian, Gregory (2017): Egyptian-Saudi Relations: Managing a Difficult Marriage. *Arab Center Washington DC.*, 6. 6. 2017, <http://arabcenterdc.org/policy_analyses/egypt-saudi-marriage/>.
- Aftandilian, Gregory (2021): Egyptian-Saudi Relations: Strategic Ties with Some Political Strains. *Arab Center Washington DC.*, 9. 2. 2021, <http://arabcenterdc.org/policy_analyses/egyptian-saudi-relations-strategic-ties-with-some-political-strains/>.
- Akkad, Dania (2017): The Sheikh of Ethiopia: How Saudi purge could disrupt an African country. *Middle East Eye*, 21. 11. 2017, <<https://www.middleeasteye.net/news/sheikh-ethiopia-how-saudi-purge-could-disrupt-african-country>>.
- Al Defaiya (2018): Saudi King Patronizes Ethiopia-Eritrea Peace Agreement, 18. 9. 2018, <<https://www.defaiya.com/news/Regional%20News/KSA/2018/09/18/saudi-king-patronizes-ethiopia-eritrea-peace-agreement>>.
- Al Jazeera (2021): Mozambique military launches offensive after ISIL attack, 25. 3. 2021, <<https://www.aljazeera.com/news/2021/3/25/fighting-in-town-near-mozambique-gas-hub-continues-for-second-day>>.
- Al Jazeera Centre for Studies (2017): Understanding the foreign policy of Ethiopia towards the Gulf Countries, 31. 12. 2017, <<https://studies.aljazeera.net/en/reports/2017/12/understanding-foreign-policy-ethiopia-gulf-countries-171231100904587.html>>.

Arab News (2014): Mozambique seeks stronger relations, 8. 11. 2014, <<https://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/656741>>.

Arab News (2018): Muslim World League launches emergency campaign for flood-affected people in Mozambique, 1. 5. 2018, <<https://www.arabnews.com/node/1295031/saudi-arabia>>.

Arab News (2019): Saudi Arabia, Egypt sign deals to support microfinance projects, 11. 7. 2019, <<https://www.arabnews.pk/node/1523891/saudi-arabia>>.

Arab News (2020): Saudi Arabia, Nigeria review OPEC+ agreement, 29. 6. 2020, <<https://arab.news/pxm8e>>.

Arab News (2021): Saudi Arabia and DRC sign cooperation agreement, 1. 2. 2021, <<https://www.arabnews.com/node/1802061/saudi-arabia>>.

Arab Weekly (2020): Egypt, Saudi Arabia stress importance of freedom of navigation, 2. 12. 2020, <<https://thearabweekly.com/egypt-saudi-arabia-stress-importance-freedom-navigation>>.

Arabian Business (2018): Saudi Arabia to release detained billionaire, says Ethiopian PM, 21. 5. 2018, <<https://www.arabianbusiness.com/politics-economics/397000-saudi-arabia-to-release-detained-billionaire-says-ethiopian-pm>>.

Arosoaie, Aida (2015): Saudi Arabia. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, Vol. 7. No. 1, s. 75–78.

Augé, Benjamin (2020): Saudi Arabia's Policy in Africa: vectors and objectives. *LAfrique en questions*, No. 52, Ifri.

B

Bahi, Riham Ashraf (2018): Iran-Saudi Rivalry in Africa: Implications for Regional Stability. *Middle East Policy*, Vol. 25, No. 4, s. 26–40, <<https://doi.org/10.1111/mepo.12374>>.

Barker, David C. – Hurwitz, Jon – Nelson, Traci (2008): Of Crusades and Culture Wars: „Messianic“ Militarism and Political Conflict in the United States. *Journal of Politics*, Vol. 70, No. 2, s. 307–322.

Barnett, James (2020): The „Central African“ Jihad: Islamism and Nation-Building in Mozambique and Uganda. *Hudson Institute*, 29. 10. 2020, <<https://www.hudson.org/research/16471-the-central-african-jihad-islamism-and-nation-building-in-mozambique-and-uganda>>.

Beevor, Eleanor (2019): The Allied Democratic Forces: the DRC's most deadly jihadist group? *International Institute for Strategic Studies*, 16. 1. 2019, <<https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/01/adf-jihadist-group-drc>>.

Benaim, Daniel (2019): Amid Revolutionary Change at Home, Ethiopia is Remaking Its Middle East Ties. *World Politics Review*, 9. 4. 2019, <<https://www.worldpoliticsreview.com/articles/27744/amid-revolutionary-change-at-home-ethiopia-is-remaking-its-middle-east-ties>>.

Blakemore, Scott (2019): Faith-based Diplomacy and Interfaith Dialogue. *Brill Research Perspectives in Diplomacy and Foreign Policy*, Vol. 3, No. 2, s. 1–19, <<https://doi.org/10.1163/24056006-12340010>>.

Bonate, Liazzat (2010): Islam in Northern Mozambique: A Historical Overview. *History Compass*, Vol. 8, No. 7, s. 573–593.

Bonate, Liazzat (2018): Roots of Diversity in Mozambican Islam. *Lusotopie*, Vol. 14, No. 1, s. 127–150.

Boubekeur, Amel – Roy, Olivier (2012): *Whatever Happened to the Islamists?: Salafis, Heavy Metal Muslims and the Lure of Consumerist Islam*. London: Hurst.

Brand, Laurie – Stacher, Joshua (2016): Why two island may be more important to Egyptian régime stability than billions in Gulf aid. *The Washington Post*, 27. 4. 2016, <<https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/04/25/why-two-islands-may-be-more-important-to-egyptian-regime-stability-than-billions-in-persian-gulf-aid/>>.

- Bukarti, Audu Bulama – Munasinghe, Sandun (2020): The Mozambique Conflict and Deteriorating Security Situation. *Tony Blair Institute for Global Change*, 19. 6. 2020, <<https://institute.global/policy/mozambique-conflict-and-deteriorating-security-situation>>.
- Butter, David (2020): Egypt and the Gulf: Allies and Rivals. *Chatham House*, 20. 4. 2020, <<https://www.chathamhouse.org/2020/04/egypt-and-gulf>>.
- C
- Carty, Thomas (2011): John Kennedy, Religion, and Foreign Policy. *The Review of Faith & International Affairs*, Vol. 9, No. 4, s. 51–59. <<https://doi.org/10.1080/15570274.2011.630203>>.
- Casola, Camillo – Iocchi, Alessio (2020): The „Faceless Evildoers“ of Cabo Delgado: an Islamist Insurgency in Mozambique? *ISPI*, 3.8. 2020, <<https://www.ispionline.it/it/publicazione/faceless-evildoers-cabo-delgado-islamist-insurgency-mozambique-27154>>.
- Club of Mozambique (2016): Mozambique and Saudi Arabia sign cooperation agreement in Riyadh – AIM, 10. 2. 2016, <<https://clubofmozambique.com/news/mozambique-and-saudi-arabia-sign-cooperation-agreement-in-riyadh-aim/>>.
- Club of Mozambique (2020): Mozambique: Saudi Arabia condemns armed violence in Cabo Delgado, 19. 11. 2020, <<https://clubofmozambique.com/news/mozambique-saudi-arabia-condemns-armed-violence-in-cabo-delgado-177780/>>.
- Commins, David (2006): *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*. London: I.B. Tauris.
- Conesa, Pierre (2016): Un demi-siècle de diplomatie wahhabite. *Le Monde Diplomatique*, červen – červenec 2016, <<https://www.monde-diplomatique.fr/mav/147/CONESA/55676>>.
- Congo Research Group (2018): Inside the ADF Rebellion: A Glimpse into the Life and Operations of a Secretive Jihadi Armed Group. *Center on International Cooperation New York University*, listopad 2018, <<https://insidetheadf.org/wp-content/uploads/2018/11/Inside-the-ADF-Rebellion-14Nov18.pdf>>.
- Cook, Kieran (2016): Saudi agricultural investment abroad – land grab or benign strategy? *Middle East Eye*, 17. 10. 2016, <<https://www.middleeasteye.net/opinion/saudi-agricultural-investment-abroad-land-grab-or-benign-strategy>>.
- Cox, Brian – Philpott, Daniel (2003): Faith-based diplomacy: An ancient idea newly emergent. *The Brandywine Review of Faith & International Affairs*, Vol. 1, No. 2, s. 31–40, <<https://doi.org/10.1080/15435725.2003.9523161>>.
- Creed, John – Menkhaus, Kenneth (1986): The Rise of Saudi Regional Power and the Foreign Policies of Northeast African States. *Northeast African Studies*, Vol. 8, No. 2/3, s. 1–22.
- D
- Darwich, May (2016): The Ontological (In)security of Similarity Wahhabism Versus Islamism in Saudi Foreign Policy. *Foreign Policy Analysis*, Vol. 12, No. 3, s. 469–488, <<https://doi.org/10.1093/fpa/orw032>>.
- DeLong-Bas, Natana (2004): *Wahhabi Islam: From Revival and Reform to Global Jihad*. New York: Oxford University Press.
- Dembele, Yonas (2020): *Mozambique: Islamic Insurgency – In-depth analysis of Ahl al-Sunnah wa al-Jama'ah (ASWJ)*. Open Doors World Watch Research.
- Demmelhuber, Thomas (2019): Playing the Diversity Card: Saudi Arabia's Foreign Policy under the Salmans. *The International Spectator*, Vol. 54, No. 4, s. 109–124, <<https://doi.org/10.1080/03932729.2019.1678862>>.
- Derso, Bilal (2019): Ethiopia, Saudi vow to heighten bilateral relations. *Ethiopian Herald*, 3. 10. 2019, <<https://www.press.et/english/?p=13507#>>.
- Doyle, Michael (1986). Liberalism and World Politics. *American Political Science Review* 80, s. 1151–1169.
- Druláková, Radka – Drulák, Petr (2007): *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: Oeconomica.

- Durovray, Clara (2018): Saudi influence in Africa: A destabilising power? *Global Risk Insights*, 4. 10. 2018, <<https://globalriskinsights.com/2018/10/saudi-arabia-struggle-africa/>>.
- E
- El-Sherif, Ashraf (2015): *Egypt's Salafists at a Crossroads*. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- Ende, Werner – Steinbach, Udo (2010): *Islam and the World Today: A Handbook of Politics, Religion, Culture and Society*. Ithaca: Cornell University Press.
- Erlich, Haggai (2006): *Saudi Arabia and Ethiopia: Islam, Christianity, and Politics Entwined*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Ethiopia Observer (2019): Al Amoudi released from prison, 27. 1. 2019, <<https://www.ethiopiaobserver.com/2019/01/27/al-amoudi-released-from-prison/>>.
- Ethiopian News Agency (ENA) (2019): Ethiopia Among Very Important Countries for Saudi Arabia: Ambassador Abdullah, 22. 5. 2019, <<https://www.ena.et/en/?p=7931>>.
- F
- Fahy, John (2018): International Relations and Faith-based Diplomacy: The Case of Qatar. *Review of Faith and International Affairs*, Vol. 16, No. 3, s. 76–88, <<https://doi.org/10.1080/15570274.2018.1509279>>.
- Fatemizadeh, Mohammad (2019): Nigeria's Buhari under Saudi influence in respect to Sheikh Zakzaki. *Tehran Times*, 14. 5. 2019, <<https://www.tehrantimes.com/news/435874/Nigeria-s-Buhari-under-Saudi-influence-in-respect-to-Sheikh-Zakzaki>>.
- Feierstein, Gerald – Greathead, Craig (2017): *The Fight for Africa: The New Focus of the Saudi-Iranian Rivalry*. Middle East Institute, s. 1–13.
- Feuer, Sarah (2019): Course Correction: The Muslim World League, Saudi Arabia's Export of Islam, and Opportunities for Washington. *The Washington Institute. Policy Analysis*, 22. 10. 2019, <<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/course-correction>>.
- Finnemore, Martha (1996): Norms, Culture, and World Politics. *International Organization*, Vol. 50, No. 2, s. 325–347.
- Furia, Peter – Lucas, Russell (2006): Determinants of Arab Public Opinion on Foreign Relations. *International Studies Quarterly* 50, s. 585–605.
- G
- Gallarotti, Giulio – Al-Filali, Isam Yahia (2012): Saudi Arabia's Soft Power. *International Studies*, Vol. 49, No. 3–4, s. 233–261, <<https://doi.org/10.1177/0020881714532707>>.
- Gold, Dore (2003): *Hatred's Kingdom: How Saudi Arabia Supports the New Global Terrorism*. Washington D.C.: Regnery Publishing.
- Goldstein, Judith – Keohane, Robert (1993): *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*. Ithaca: Cornell University Press.
- Government of Saudi Arabia (2016): Vision 2030, <<https://www.vision2030.gov.sa/>>.
- Grim, Brian – Finke, Roger (2007): Religious Persecution in Cross-National Context: Clashing Civilizations or Regulated Religious Economies? *American Sociological Review* 72, s. 633–658.
- H
- Haynes, Jeffrey (2008): Religion and Foreign Policy Making in the USA, India and Iran: towards a research agenda. *Third World Quarterly*, Vol. 29, No. 1, s. 143–165, <<https://doi.org/10.1080/01436590701739668>>.
- Heibach, Jens (2020): Sub-Saharan Africa: A Theater for Middle East Power Struggles. *Middle East Policy*, Vol. 27, No. 2, s. 69–80, <<https://doi.org/10.1111/mepo.12495>>.
- Helfont, Samuel (2019): Islam in Saudi Foreign Policy: The Case of Ma'ruf al-Dawalibi. *The International History Review*, Vol. 42, No. 3, s. 1–16, <<https://doi.org/10.1080/07075332.2019.1613671>>.
- Henderson, Errol – Tucker, Richard (2001): Clear and Present Strangers: The Clash of Civilizations and International Conflict. *International Studies Quarterly* 45, s. 317–338.

- Holt, Phillip (2020): Experts discuss the Islamic insurgency in Northern Mozambique. *The Institute of World Politics*, 8. 6. 2020, <<https://www.iwp.edu/past-events/2020/06/08/experts-discuss-the-islamic-insurgency-in-northern-mozambique/>>.
- Hoover, Dennis – Johnston, Douglas (2012): *Religion and Foreign Affairs: Essential Readings*. Waco: Baylor University Press.
- Huntington, Samuel (1993): The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs* 72 (Summer), s. 22–49.
- Hurd, Elizabeth Shakman (2008): *The Politics of Secularism in International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Hussain, Hamid (2004): Politicization of Islam and Islamization of Politics: Saudi Arabian Experiment. *Defense Journal of Pakistan*, Vol. 8, No. 2, s. 104.
- CH Chiozza, Giacomo (2002): Is There a Clash of Civilizations? Evidence from Patterns of International Conflict Involvement, 1946–97. *Journal of Peace Research*, Vol. 39, No. 6, s. 711–734.
- Choksy, Carol – Choksy, Jamsheed (2015): The Saudi Connection: Wahhabism and Global Jihad. *World Affairs*, Vol. 178, No. 1, s. 23–34.
- I Ihle, Annette Haaber (2008): Islamic Morality, Youth Culture, and Expectations of Social Mobility among Young Muslims in Northern Ghana. *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 28, No. 2, s. 267–288.
- Imam, Mukhtar – Bamalli, Mohammed Jibril – Tijjani, Chubado Babbi (2017): Nigeria Saudi Arabia Economic Diplomacy A Focus On The Hajj Operations (2005–2015). *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, Vol. 6, No. 11, s. 10–22.
- Inboden, William (2008): *Religion and American Foreign Policy, 1945–1960: The Soul of Containment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- International Quran News Agency (IQNA) (2019): US, Israel, Saudi Arabia behind Continued Detention of Sheikh Zakzaky, 21. 7. 2019, <<https://iqna.ir/en/news/3468997/us-israel-saudi-arabia-behind-continued-detention-of-sheikh-zakzaky>>.
- J Jelen, Ted (1994): Religion and Foreign Policy Attitudes. *American Politics Research*, Vol. 22, No. 3, s. 382–400.
- Johnston, Douglas (2003): *Faith-based Diplomacy: Trumping Realpolitik*. Oxford: Oxford University Press.
- K Kane, Ousmane (2003): *Muslim Modernity in Postcolonial Nigeria: A Study of the Society for the Removal and Reinstatement of Tradition*. Leiden: Brill.
- Kant, Immanuel (1939): *Perpetual Peace* (překlad originálu z r. 1796). New York: Columbia University Press.
- Keiswetter, Allen – Chane, John (2013): *Diplomacy and Religion: Seeking Common Interests and Engagement in a Dynamically Changing and Turbulent World*. The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World. U.S.-Islamic World Forum Papers 2013, s. 1–23.
- Kepel, Gilles (2006): *Jihad: The Trail of Political Islam*. London: I.B. Tauris.
- Kiruga, Morris (2020): Not even coronavirus stops Saudis from deporting Ethiopians. *The Africa Report*, 14. 4. 2020, <<https://www.theafricareport.com/26141/not-even-coronavirus-stops-saudis-from-deporting-ethiopians/>>.
- Kobo, Ousman (2015): Shifting Trajectories of Salafi/Ahl-Sunna Reformism in Ghana. *Islamic Africa*, Vol. 6, No. 1–2, s. 60–81.
- Krasner, Stephen (1993): Power, Polarity, and the Challenge of Disintegration. In: Haftendorn, Helga – Tuschhoff, Christian: *America and Europe in an Era of Change*. Boulder: Westview Press.
- L Lacroix, Stéphane (2016): Egypt's Pragmatic Salafis: Th Politics of Hizb al-Nour. *Carnegie Endowment for International Peace*, 1. 11. 2016, <<https://carnegieendowment.org/2016/11/01/egypt-s-pragmatic-salafis-politics-of-hizb-al-nour-pub-64902>>.

- Legro, Jeffrey (2005): *Rethinking the World: Great Power Strategies and International Order*. Ithaca: Cornell University Press.
- Levtzion, Nehemia – Pouwels, Randall (1999): *The history of Islam in Africa*. Athens: Ohio University Press.
- Lincoln, Bruce (2003): *Holy Terrors: Thinking About Religion after 9/11*. Chicago: University of Chicago Press.
- Loimeier, Roman (2013): *Muslim societies in Africa: a historical anthropology*. Bloomington: Indiana University Press.
- M
Madore, Frédérick (2016): *La construction d'une sphère publique musulmane en Afrique de l'Ouest*. Québec: Presses de l'Université Laval.
- Mandaville, Peter – Hamid, Shadi (2018): *Islam as Statecraft: How Governments use Religion in Foreign Policy*. Washington DC: The Brookings Institution.
- Mandaville, Peter – Hamid, Shadi (2018): The Rise of Islamic Soft Power: Religion and Foreign Policy in the Muslim World. *Foreign Affairs*, 7. 12. 2018, <<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2018-12-07/rise-islamic-soft-power>>.
- Mason, Robert (2014): *Foreign policy in Iran and Saudi Arabia: Economics and Diplomacy in the Middle East*. London: I.B. Tauris.
- McGregor, Andrew (2007): Oil and Jihad in Central Africa: The Rise and Fall of Uganda's ADF. *Terrorism Monitor*, Vol. 5, No. 24.
- Mead, Walter Russell (2006): God's Country? *Foreign Affairs*, Vol. 85, No. 5, s. 24–43.
- Mearsheimer, John – Walt, Stephen (2006): The Israel Lobby. *London Review of Books*, Vol. 28, No. 6, s. 3–12.
- Meester, Jos – van den Berg, Willem – Verhoeven, Harry (2018): Riyal Politiek: The political economy of Gulf investments in the Horn of Africa. *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, duben 2018, <<https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-04/riyal-politik.pdf>>.
- Meseret, Elias (2020): Ethiopian emigrants held in Saudi Arabia call it „hellish“. *APOD*, 2. 10. 2020, <<https://apnews.com/article/virus-outbreak-africa-ethiopia-yemen-saudi-arabia-97aaf3ea856ea5458falc6fd12b695fd>>.
- Morier-Genoud, Eric (2020): The jihadi insurgency in Mozambique: origins, nature and beginning. *Journal of Eastern African Studies*, Vol. 14, No. 3, s. 396–412, <<https://doi.org/10.1080/17531055.2020.1789271>>.
- Mouline, Nabil (2020): Saudi Arabia: A new religious diplomacy? *Politique Étrangère*, No. 1, s. 43–55, <<https://doi.org/10.3917/pe.201.0043>>.
- Muslim World League (MWL) (2020): The MWL supported 13,000+ individuals impacted by floods in Mozambique, 3. 9. 2020, <<https://themwl.org/en/node/37740>>.
- Mutasa, Makaita – Muchemwa, Cyprian (2021): Ansar Al-Sunna Mozambique: Is It the Boko Haram of Southern Africa? *Journal of Applied Security Research*, <<https://doi.org/10.1080/19361610.2021.1882281>>.
- N
Nantulya, Paul (2019): The Ever-Adaptive Allied Democratic Forces Insurgency. *Africa Center for Strategic Studies*, 8. 2. 2019, <<https://africacenter.org/spotlight/the-ever-adaptive-allied-democratic-forces-insurgency/>>.
- NATO Strategic Communications Centre of Excellence (2018): Hybrid Threats: The spread of Salafism in Egypt (nedatováno), <<https://www.stratcomcoe.org/hybrid-threats-spread-salafism-egypt>>.
- Norbrook, Nicholas (2018): Ethiopia and the Afro-Gulf renaissance. *The Africa Report*, 23. 10. 2018, <<https://www.theafricareport.com/482/ethiopia-an-afro-gulf-renaissance/>>.
- Norris, Pippa – Inglehart, Ronald (2004): *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Shabaneh, Rami – Schenkery, Maxime (2020): Assessing energy policy instruments: LNG imports to Saudi Arabia. *Energy Policy*, Vol. 137, 2/2020.
- Shaffer, Brenda (2006): *The Limits of Culture. Islam and Foreign Policy*. Cambridge: MIT Press.
- Shalata, Ahmed Zaghoul (2016): The Salafist Call in Alexandria: the trajectory of the organization and outcomes of its politics. *Contemporary Arab Affairs*, Vol. 9, No. 3, s. 351–365. <<https://doi.org/10.1080/17550912.2016.1193973>>.
- Skinner, David (2013): Conversion to Islam and the Promotion of „Modern“ Islamic Schools in Ghana. *Journal of Religion in Africa*, Vol. 43, No. 4, s. 426–450.
- Smith, Grant – Sabah, Zaid (2020): Saudi Prince Calls OPEC Laggard Nigeria Amid Push for Oil Cuts. *Bloomberg*, 30. 6. 2020, <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-30/saudi-prince-calls-opec-laggard-nigeria-amid-push-for-oil-cuts>>.
- Sobowale, Rasheed (2019): Saudi Arabia set to further improve relations with Nigeria. *Vanguard*, 24. 9. 2019, <<https://www.vanguardngr.com/2019/09/saudi-arabia-set-to-further-improve-relations-with-nigeria/>>.
- Steuer, Clément (2017): Current developments in the Egyptian Salafist Scene. *Foundation pour la Recherche Stratégique*, březen 2017, <<https://www.frstrategie.org/en/programs/observatoire-du-monde-arabo-musulman-et-du-sahel/current-developments-egyptian-salafist-scene-2016>>.
- T The Defense Post (2021): Allied Democratic Forces (nedatováno), <<https://www.thedefensepost.com/tag/allied-democratic-forces/>>.
- The Economist (2019): Why are Gulf countries so interested in the Horn of Africa?, 16. 1. 2019, <<https://www.economist.com/the-economist-explains/2019/01/16/why-are-gulf-countries-so-interested-in-the-horn-of-africa>>.
- The Observatory of Economic Complexity (OEC) (2019): Democratic Republic of the Congo; Egypt; Ethiopia; Mozambique; Nigeria, 2019, <<https://oec.world/en>>.
- Thomas-Johnson, Amanda (2019): Imam Zakzaky: How Nigerian cleric became a pawn in Gulf power struggle. *Middle East Eye*, 8. 12. 2019, <<https://www.middleeasteye.net/news/imam-zakzaky-how-jailed-nigerian-cleric-became-pawn-gulf-power-struggle>>.
- Thurston, Alexander (2011): Abubakar Gumi's al-'Aqida al-Šaḥīḥa bi-Muwāfaqat al-Šarī'a: Global Salafism and Locally Oriented Polemics in a Northern Nigerian Text. *Islamic Africa*, Vol. 2, No. 2, s. 9–21.
- Thurston, Alexander (2016): How far does Saudi Arabia's influence go? Look at Nigeria. *The Washington Post*, 31. 8. 2016, <<https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/10/31/how-far-does-saudi-arabias-influence-go-look-at-nigeria/>>.
- Todman, Will (2018): The Gulf Scramble for Africa: GCC states' foreign policy laboratory. *Center for Strategic & International Studies*, 20. 11. 2018, <<https://www.csis.org/analysis/gulf-scramble-africa-gcc-states-foreign-policy-laboratory>>.
- Troy, Jodok (2008): Faith-Based Diplomacy under Examination. *The Hague Journal of Diplomacy*, No. 3, s. 209–231, <<https://doi.org/10.1163/187119108X378088>>.
- U Usman-Janguza, Muktar (2016): Why Nigeria should think twice before joining Saudi Arabia's Islamic Military Alliance. *African Arguments*, 8. 1. 2016, <<https://africanarguments.org/2016/01/why-nigeria-should-think-twice-before-joining-saudi-arabias-islamic-military-alliance/>>.
- W Warner, Carolyn – Walker, Stephen (2011): Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis. *Foreign Policy Analysis*, Vol. 7, No. 1, s. 113–135, <<https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2010.00125.x>>.
- Wendt, Alexander (1992): Anarchy is What States Make of It. *International Organization*, Vol. 46, No. 3, s. 391–425.
- Wilson, Tom (2017): *Foreign Funded Islamist Extremism in the UK*. Centre for the Response to Radicalisation and Terrorism, Research Paper, No. 9.

- Y Yee, Albert (1996): The Causal Effects of Ideas on Policies. *International Organization*, Vol. 50, No. 1, s. 69–108.
- Z Zenn, Jacob – Pieri, Zacharias (2017): How much takfir is too much takfir? The evolution of Boko Haram's Factionalization. *Journal for Deradicalization*, Summer 2017, No. 11, s. 281–308.
- Zunes, Stephen (2005): The Influence of the Christian Right in U.S. Middle East Policy. *Middle East Policy*, Vol. 12, No. 2, s. 73–78.
-

NOTE

I want to thank everyone who gave me valuable advice and insights and the editor-in-chief of the Czech Journal of International Relations for his willingness to help and fair dealing with me.

AUTHOR BIOGRAPHY

Daniel Svoboda completed his master's studies in Political Science – African Studies and Political Science – Latin American Studies at the University of Hradec Králové. Currently, he is a PhD candidate in International Relations at the University of West Bohemia in Pilsen. His academic interests include, e.g., the areas of Islamic terrorism, the role of religion in politics, non-democratic regimes, and political radicalism and extremism.